

Los Angeles Dramos sambūris

ALĖ RŪTA

Kai atvykome į Kaliforniją (1959 m.), Dramos sambūris čia, Los Angeles mieste, jau penktą metų buvo gyvavęs. Girdėjom Juozo Kaributo pavardę, pirmojo režisieriaus, kuris paruošdavo vaidinimus lietuviškai mokyklėlei prie Šv. Kazimiero parapijos; paruošdavo ir suaugusiems žiūrovams parapijos salėje. Vaidinimus gausiai lankė čia vis didėjanti lietuvių visuomenė. Scenoje, tarp kitų, matydavom ir Ema bei Vincą Dovydaičius. Režisieriaus J. Kaributo veiklą rėmė kultūros veikėjai: poetė Danutė Mitkienė ir į čia tik atvykęs su šeima rašytojas Jurgis Gliauda.

Kazka čia yra pastatęs ir Gasparas Velička, kuris jau kitur buvo pagarsėjęs liaudiškų (dainų ir šokių) veiklų kūryba ir sėkmingais jų pastatymais.

Tokių kūrybingų žmonių veiklos dėka sparčiai augo ir lietuvių parapija, ir šeštadieninė mokykla, ir kitokia, kultūrinė bei politinė veikla. Pokario ateiviai ilgėjosi Lietuvos, kalbėjo ir šeimose sava kalba, norėjo ir tautinės veiklos. Garsėjo čia ir vargonininkas — muzikas Bronius Budriūnas; netrukus sava dainų ir šokių grupė „Spinduliu“ išvystė pedagoginę ir meninę — folklorinę savo veiklą mokytoja Ona Razutienė. Iš visų kitų Amerikos valstijų į čia mieliai atkeliavdavo lietuviai — įsikurti, dirbti, džiaugtis savu menu...

Į kultūrinį Los Angeles gyvenimo centrą netrukus atėjo —

L.A. Dramos sambūrio valdyba 1958 m. su rež. Juozu Kaributu (trečias iš kairės pirmoje eil.).

ir liko — tarytum stulpu ar švyturiu, poetas Bernardas Brazdžionis. Su juo bei keliais kitais rašytojais bei menininkais atsirado ir Dailių menų klubas. Vienas jo narių — Bronys Raila — ypač padėjo augti ir Dramos sambūriui. Jo kritikos straipsniai apie scenoje parodytus veikalus taikliai išskelėdavo trūkumus ir nurodydavo gaires į tobulėjimą. Vadovai ir aktoriai darėsi budresni.

Deja, per anksti mirė Gasparas Velička. J. Kaributo jėgos silpnėjo, be to, jis susidomėjo Lietuva, keliaudavo ten kasmet, kur išeiviai (sovietmečių) buvo laukiami ir (kartais be tikro pagrindo) giriami.

Dramos sambūris patraukdavo į save ir visiškai jaunus, čia gimusius, kurie silpnai lietuviškai bekalbėjo.

Į Los Angeles atvyko (per Australiją, per Cleveland, Ohio) energinga Dalila Mackialienė, buvusi Vilniuje tautinio ansamblio šokėja — dainininkė.

Ji čia drąsiai ėmėsi režisierės darbo. Sumani, veržli, savim pasitikinti, greit subūrė gabius vaidintojus ir kitokių menininkų būrėlį: dekoratorių Algį Žaliūną, drabužių scenai kūrėją Emą Dovydaičienę, jos vyrą Vincą (vyriškumo, gražaus tembro balsu) — vaidintoją ir pastatymų rėmėją. Dalila Mackialienė čia pastatė nemažai ryškių veiklų: Vytauto Alanto, Algirdo Landsbergio, Anatolijaus Kairio, Jurgio Gliaudos, Alės Rutos ir kitų.

Vyro Balio talkinama, pati stipraus charakterio ir reiklė kitiems, Dalila sumaniai apvaldydavo sceną, pabrėždavo stipresnių ir silpnesnių veiklų pagrindines idėjas. Režisierė mėgo ir humorą, kartais net labai ryškius išsireiškimus, net sugestijas. Tai patiko publikai. Jos pastatymus publika mėgo, lankė vis gausiau. Nors Bronys Raila, sulaukęs priekaištų, nustojo rašyti kritikas, bet atsirado kitų korespondentų, kurie jos darbo neneigė, o dargi paaukštindavo. Dalila buvo ir Dailių menų klubo narė. Ji dirbo trumpai ir žurnalo *Lietu-*

vių dienos (Ant. Skiriaus leidžiamo) redakcijoj; vyriausiasis redaktorius Bern. Brazdžionis ją mėgo.

D. Mackialienė parašė ir išleido net romaną *Beržas už langą*. Taigi, jos kūrybinis gyvenimas L. A. mieste klestėjo. Tuo laiku labiausiai iškilo ir aktoriai: Ema ir Vincas Dovydaičiai, Sigutė Mikutaitytė, Ramunė Vitkienė ir kiti. Dramos sambūris gastroliavo kituose miestuose (net ir Kanadoj, Australijoj), o Čikagos Teatro festivaliuose laimėdavo „oskarus“ — aukščiausius žymenis.

Išvykusi į Floridą, D. Mackialienė dar reikšėsi kaip aktorė ir skaitovė, bet jos garsas jau pažūžo geso. Ten ir mirė — vėžiu.

Reikia dar priminti D. Mackialienės Los Angeles mieste sukurtą „Išlaisvintų moterų“ dainos ansamblį; jos pasirodydavo ir su rimtomis liaudies dainomis ir su juokingais kupletais...

Dalila buvo labai solidari su visomis organizacijomis (tautiniškais ir Bendruomenė — labiausiai) ir talkino jų renginiuose kaip deklamatorė, skaitovė. Taip Dalila ir Balys Mackialos buvo visuomenės mėgstami ir gerai įvertinti. Balys mirė anksčiau už ją (irgi Floridoj).

Dar Mackialienės laiku, atvyko iš Cleveland, Ohio, kitas režisierius — Petras Maželis.

Tai jau mėtytas ir vėtytas įvairiuose menuose. Kauno teatre ir vaidinęs, ir dainavęs, ir operetės artistas... Dirbęs ansambliuose, Cleveland, mieste jau statęs mažesnių ir didesnių kūrinių, rodos, ir pats jų sukūręs.

Los Angeles mieste jis reikšėsi pradžioje greta D. Mackialienės pastatydamas ir menkesnius draminius kūrinius, bet juos savu talentu išryškines ir pagerinęs.

Vincas Dovydaičis, jau ir prie Kaributo, o labiau prie D. Mackialienės, pasižymėjęs aktorius, be to, pirmutinis ir beveik vienintelis (su žmona Ema) ėmė rūpintis naujais veikalais. Kaip

juos rasti? Kur jų gauti?

Emė ruošti dramos veikalus konkursus, pats ir finansuodamas. Iš savo uždarbio skirdavo premijas.

Vincas nebuvo baigęs dramos studijų, tačiau turėjo iš prigimties nemažą talentą vaidybai, ir pamėgimą. Ilgainiui jis taip pamilo mėgėjų teatrą, kad aukso laiką, jėgas, uždarbį tik scenai. Pragyvenimui jis užsidirbdavo dažymo darbais: pastatų ir ypač — gražių meno dirbinių dažymu. Čia irgi, matyt, buvo talentingas. Dar Europoj ir atvykęs į Ameriką, jis palaikė glaudžius ryšius su dailininku Vytautu Jonynu. Gal ir Vincas Dovydaičis buvo linkęs į dailę? Gaila, kad karo ir okupacijų sumaištis neleido jam baigti kokių studijų. Būta labai gabaus žmogaus. Ir — nuoširdaus. Atsidavusio, pasiaukojančio savo (ne vien šeimai, tautai) pamėgtam dalykui — teatrui.

Los Angeles sceninį meną ir patį Dramos sambūrį iškėlė Vincas Dovydaičis. Jo žmona Ema — greta jo.

Grįžtant prie režisieriaus Maželio, reikia pasakyti, kad tie du stiprūs charakteriai ir menininkai kurį laiką dirbo greta. Jei ten buvo kiek konkurencijos, tai tik į naudą. Gal labiausiai į naudą Petriui Maželiui.

D. Mackialienė išvykus, P. Maželis tapo oficialiu L.A. Dramos sambūrio režisieriumi. O Algii Žaliūną, dekoratorių, mirus, Petras Maželis labai sėkmingai paruošdavo ir scenos dekoracijas; net ir vaidintojų drabužius pritaikydavo (Emai Dovydaičienei talkinant ar jai sukuriant ir pagaminant).

P. Maželio kadencijos laikas, jei ne toks ilgas kaip D. Mackialienės, tai gal dar reikšmingesnis. Jis irgi buvo reiklus aktoriams ir sau, išdidus, užsispyręs scenos vilkas.

Užtat jo pastatymai irgi sutraukdavo publiką, palankią kritiką ir festivaliuose geriausių žymenis. L.A. Dramos sambūris jo laikais gastroliavo dar plačiau, net į Lietuvą. Ir visur — sėkmingai.

Jei suvalkiotė D. Mackialienė buvo užsispyrusi, išdidi, tai rytų aukštaitis P. Maželis — dar aukštesnio laipsnio. Gal tokie žmonės ir daug pasiekia.

Jei pradžioje kam šis režisierius atrodė per reiklus, per išdidus, per daug iš kitų reikalaujantis, tai vėliau išryškėjo, kad jis buvo ir nuoširdus, ir darbštus, dėkingas kitiems ir savam likimui.

Petras Maželis išejo į pensiją — visų įvertintas ir gerbiamas, nors ir pensininku būdamas, dar užsimano kartais grįžti į sceną.

Dabar, greta Maželio, Dramos sambūrio oficialiu režisieriumi tampa Algimantas Žemaitaitis.

Režisierių D. Mackialienės ir Petro Maželio kūrybinio darbo ir veiklos laikais Los Angeles mieste, Dramos sambūris išaugo į rimtą kultūrinį vienetą, sudominusį kitus išeivijos centrus, net atkreipė ir atgavusios laisvės Lietuvos kultūrininkų — scenos menininkų dėmesį. Čia imta vaidinti dramaturgo Kazio Sajos veikalus, kitų autorių, laimėjusių sambūrio skelbtus dramos veiklų konkursus. Sambūris lankėsi ir jo nariai vaidino Lietuvoje; į Los Angeles atvykdavo pavieniai aktoriai, Telsių vaidintojų vienetas. Kad ir mėginė scenos veikla, kad ir mėgėjų scenos darbuotė, bet jau buvo išeivijos sąlygomis, rimtas menininkų darbas.

Tai sceną ir lietuvišką žodį bei lietuvių raštiją — dramaturgiją mėgstantių idealistų darbas. Sambūrio nariai neieškojo pelno iš šio pasiaukojančio darbo, nelaukė nei garbės, o tik dirbo, veikė, stengėsi, kad mė-

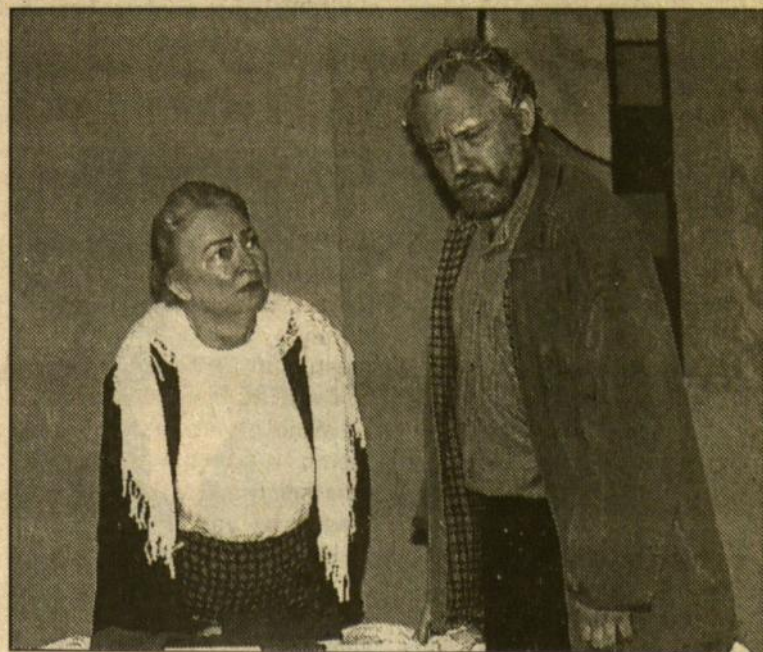
gą tą sritį, kad jiems patiko ir kad jie pasijuto mėgstami publikos. Visuomenė juos rėmė — moraliai ir net materialiai. Gausiai lankė vaidinimus, laukė net jų pakartojimo (šeštadieniais — sekmadieniais...) Atsirado ir ne vaidintojų, o tik mėgstantių teatrines atvangas: jie aukodavo didesnes sumas sambūrio veiklai. Tie aukotojai suprato lietuviško žodžio svarbą, suprato ir auklėjamą sambūrio veiklą, todėl rėmė.

Iš tikro, Dramos sambūris patraukdavo į save ir visiškai jaunus, čia gimusius, kurie silpnai lietuviškai bekalbėjo. Repetuoju pramokydavo juos kalbos arba jų mokėjimą sustiprindavo. Tai buvo, tartum ir lietuviška mokykla.

Kodėl Dramos sambūris taip iškilo Los Angeles padangėje, tapo kaliforniečių lietuvių pasididžiavimu?

Nes čia gyveno ir dirbo Vincas ir Ema Dovydaičiai, didžiausi mėgėjai, darbininkai — kūrėjai, abu geri aktoriai; o Vincas gal pusę savo asmeninio uždarbio ar santaupų atiduodavo teatrui. Mažai kur atrasim tokios meilės scenai ir tokio pasiaukojimo.

Apie Vincą Dovydaičį, jo gyvenimą anksčiau — Lietuvoje beveik nieko pasakyt negaliu. Padorus lietuvis, išbėgęs nuo komunistų okupacijos karo metais, kaip tūkstantčiai lietuvių. O apie losangelietį Vincą Dovydaičį — jau nemažai žinių, ir visos geros. Nukelta į 2 psl.

Antano Škėmos „Žvakidė“: Agota — Ramunė Vitkienė; Adomas — Amandas Ragauskas.

Indraja Šulcaitė ir Juozas Pupius „Lady Makbet“ pjesėje.

Ema Dovydaičienė, Algimantas Žemaitaitis ir Vincas Dovydaičis.

Sambūrio režisieriai: Petras Maželis ir Dalila Mackialienė.

TURINYS

L.A. Dramos sambūris: žvilgsnis į praeitį ir į ateitį.

Dr. Petras Daužvardis — pasišventęs tėvynei ir tautai.

Seattle, WA, skambėjo lietuvių muzika. Viktoro Vizgirdos 100 m. sukakties paroda. Lietuvių kilmės kompozitoriaus debiutas.

Leidiniai: Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953. Lietuvos metraštinis.

Los Angeles Dramos sambūris

Atkelta iš 1 psl.

Su žmona Ema jie augino dvi dukreles: Rūtą ir Giedrę. Giedrūtė buvo menininkė, dailininkė. Ypač užsiėmė aranžavimu.

Vincas dažė dailius meno dirbinius: skrynelės, skryniai (pagal žmonos pasakojimą), statulas, altorius. Tuos darbus jis atlikdavo kruopščiai, dailiai — meniškai. Tvaringas, sąžiningas, nebrangus... Daug kam atlikdavo darbą ir nemokamai, pavyzdžiui, Šv. Kazimiero lietuvių parapijos bažnyčiai.

Bet visos jo mintys ir visi planai — apie teatrą, apie lietuvišką megejų sceną. Pradžioje buvo tik Dramos sambūrio talinkininku, vaidintoju, vėliau — ir administravo, ir vadovavo, ir finansavo, ir vaidino... rūpinosi, kaip ir kur gauti naujų veikalių scenai. Jis nebuvo linkęs statyti nelietuvių autorių dramatinės kūrybos, jei ir gerai iš kitų kalbų į lietuvių, išverstos. Ieškojo ir rasdavo lietuvių autorių dramų, komedijų, pjesių.

Taip Los Angeles Dramos sambūris buvo beveik „Dovydaičių teatru“. Vincas mokėjo sugyventi net ir kitus sutaikinti, pritraukti naujų — jaunų jėgų. Režisieriams už jų darbą kiek ir atlygindavo, kai aktoriams — visi dirbo nemokamai. Po darbo valandų skubėdavo į repeticijas, mokėsi, repetavo, ruošėsi spektakliui, kad ir iki vėlumos. O kitą rytą anksti, mažai pailsėjęs, skubėdavo į savus darbus, kuriais pelnė sau ir šeimai pragyvenimą.

Ar kas mokėjo už darbą Vincui ir Emai? Ne. Jie tik savų pinigų pridėdavo. Jų namuose dažniausiai būdavo repeticijos, diskusijos, svečių iš kitur priėmimai. Dovydaičiai vaišindavo visus, o kartais aktorius, neturintis susisiekimo priemonių, ir parveždavo.

Jau ir sunkiai sirgdamas, Vincas visada „sirgo teatru“; stebėjo repeticijas, patarinėjo,

sprendė administracinius reikalus. Ir net prieš pat mirtį sukvietė pas save susirinkimą, kad išrinktų, vietoj savęs, tinkamą sambūrio pirmininką (Aloyzą Pečiulį); vėliau pirmininkavo jo žmona Ema, kuri Los Angeles teatro reikalais rūpinosi ir rūpinasi iki šių dienų. Ir ji, kaip afa Vincas, niekada nesiskundė sunkumais, vargais, materialiniais rūpesčiais, o tik siekė sambūrio tobulėjimo ir gerovės.

Greta režisieriaus P. Maželio,

Darbo nestigs, įkvėpimo jauniems talentams užteks, padedant ir paremiant vyresniesiems

pradėjo reikštis ir režisierius Algimantas Žemaitaitis. P. Maželiui pasitraukus į pensiją, A. Žemaitaitis tapo oficialiu L.A. Dramos sambūrio režisieriumi.

Tai irgi pareigingas, darbštus, išradingas menininkas. Jis šiame krašte (New York) baigęs teatrines studijas — režisūrą. Tai jau modernus, kiek filosofuojantis, teatralas. Jam lietuvių mėgėjiškas sambūris, žinoma per siaura sritis meniškai reikštis. Bet jis gilus savo šalies patriotas, su žmona Audrone Alminaitė, Amerikoje užauginę tris vaikus, nesibodėjęs dirbti su jaunesniais (ir vyresniais) aktoriams, nebaigusiais jokių tos srities studijų. A. Žemaitaitis rinkosi daugiau sofistikuotus veikalus, nevengė ir verstinių, atrodo, jį domino gilesnių psichologinių ir filosofinių problemų iškėlimas bei sprendimas. Aktoriai jam pasitinkinčiai pasiduodavo, būdavo sukuriamos ir išradingos miuzanscenos, ir savita aktorių — charakterių atsivėrimo eiga. Pastatymai (pagal veikalo autorių) kartais būdavo mėgėjiški ir publikai per sunkūs, bet iššaukdavo susimąstymus, diskusijas. Tuo būdu ne vien aktoriai, bet ir žiūrovai tarytum

buvo auklėjami, meniškai išprusinami. Taip ir šis režisierius pamažu Los Angeles Dramos sambūrį pakylėjo, pats tapo šiame mieste (ir gastroliuodamas) populiarius.

Jo žmona Audronė (mokytoja) padėjo moraliai ir nepriekaištavo dėl jo daugelio valandų, praleistų ne šeimoje, ne kasdieniams darbams namie. Tačiau jie abu išaugino gabius ir sveikus tris vaikus, kurie jau tėvui talkino ir darbuose ir vaidino, tapo gerais lietuviškų kū-

rinių skaitovais, (Saulius, Daina).

Algimantas Žemaitaitis, režisuodamas ir parinkdamas aktorius sudėtingiems veikalo charakteriams, turėjo Dievo dovaną, parinkti atitinkamus ir ypač patraukti jaunuosius, net niekada nevaizduojusius. Jis turėjo „taikos dovaną“, pvz., Indrą Šulcaitę, jauna — tik iš Lietuvos, gal dar nei girdėjusi daug apie teatrą, sceną, literatūrą. A. Žemaitaitis pastarajame pastatyme J. Mackonio „Lady Makbet iš Akmenės“, sužibėjo tikru talentu.

Ir tai, atrodo, režisieriaus nuopelnas. Be to, kai naujieji — trečiosios bangos lietuviai ne taip greit ateina prie „senųjų“, bet kuriai veiklai, režisierius A. Žemaitaitis nesunkiai, atrodo, laimėjo ir jauną „žvaigždę“ — aktorę, ir jauną scenos dekoratorių, ir kitus scenos talkininkus. Visi tiko prie vienas kito, kaip „senimas“ — Juozas Pupius, beveik sambūrio „senimas“ — Amandas Ragauskas ir kt. Visi taikiai, darniai, be pyvydų ar pasipūtimų, dirbo ir sukūrė gerą pastatymą.

Tai ir menas, ir pedagoginė veikla, ir bendras auklėjimas lietuvių srity (svetimate, bet svetingame krašte).

L.A. Dramos sambūris dar vis auga.

Šiais — 2004 metais sambūris minės 50 m. gyvenimo, kūrybos, darbų sukaktį. Pirmininkė Ema Dovydaičienė jau rūpinasi, intensyviai veiklą dažnesniais pastatymais, gastrolemis, talkinimu kitų organizacijų švenčių programoms. Tai gi, sambūris nesilpsta, o dar vis stiprėja.

Neseniai iš Lietuvos atvykęs čia dar vienas aktorius — režisierius, Haroldas Mockus, Klaidėdavo baigęs dramos studijas specialioje, profesinėje mokykloje ir jau čia pasirodęs, kaip talentingas scenos menininkas. pagal Vytautės Žilinskaitės pa-

saką „Tik tu niekam nesakyk“, ir visą pastatymą paruošė Šv. Kazimiero parapijos salėje — lietuvių mokyklai, o kitą dieną — platesnei publikai. Šis Haroldo Mockaus pastatymas turėjo didelį pasisekimą. Tai labai gera naujiena L.A. Dramos sambūriui: talentingas režisierius, naujas gabus teatro menininkas.

Po Algimanto pastatymų dabar atvyksta iš Lietuvos kurie, sambūrio padedami, atliks čia pagal Kazio Borutos „Baltaragio malūnas“ paruoštą „Velnio nuotaką“.

Darbo nestigs, įkvėpimo jauniems talentams užteks, padedant ir paremiant vyresniesiems.

Kokia buvo sambūrio reikšmė kaliforniečiams lietuviams per jau beveik 50 metų?

Didelė reikšmė. Nors vadino juos mėgėjais, nors tarpais pakritikuodavome, bet tai tik išeidavo į gerą. Per kritiką augama, tobulėjama. Dramos sambūrio branduolį sudarė keli tikri pasižventėliai, talentingi ir darbštūs, prie jų minėti re-

žisieriai stiprino sambūrį, drauge patys augo, brenė — kaip menininkai.

E. V. Dovydaičių tolerancija, sugyvenimas su įvairių pažiūrų bei įvairaus amžiaus žmonėmis, išugdė sambūryje lietuvišką solidarumą, pareigingumą, meilę scenai, pagarbą publikai.

Tai buvo lyg ir auklėjamoji bazė, jauni pamėgdavo, gerino savo gimtąją kalbą, buvo disciplinuoti repeticijų lankytojai. Ko neužbaigė išmokyti tėvai ar lituanistinė mokykla, sambūriečiai užbaigė užgūdinti darbuose, tautinių reikalų (net ir religinių) paisyme — Dramos sambūrio veikla.

Bet sambūriečiai buvo taikingi, solidarūs ir su kitais — bendruomene, tautininkais, skautais, ateitininkais, šauliais, frontininkais... Kas tik juos prašė, visiems talkino: vaidyba ir grožinės literatūros kūrinių skaitymu, deklamacijomis. Prisidėdavo prie bet kokios tautinės veiklos.

Tai gi, tegu ir gyvuoja Los Angeles Dramos sambūris!

Kur reikėjo Lietuvai atstovauti, kalbėti pavergtos tautos vardu, ten buvo ir LR gen. konsulas Čikagoje dr. Petras Daužvardis.

Pasišventęs tėvynei ir tautai

STASĖ E. SEMENIENĖ

Yra žmonių, praejusių per gyvenimą be jokio palikto ženklo ir išnykusių, lyg rukai, vėjui pūstelėjus. Tačiau atsiranda dvasios bei veiklos didžiųjų, išpaudusių gilius pėdsakus kitieji sekti bei veikti. Nereikia naršyti po enciklopedijas ar kitus leidinius, ieškant medžiagos apie, prieš 32 m. mirusį, generalinį konsulą dr. Petrą Daužvardį. Jo gausūs darbai, raštai, prakalbos, laišškai ir asmeniškai ryšiai byloja apie jį patį, atsidavimą, jo nuolat vedamą troškimą išlaisvinti Lietuvą, sovietų okupacijos auką. Dr. Petras Daužvardis buvo puikus teisininkas ir įvalgus diplomatas.

Sis didingas lietuvis gimė 1895 m. lapkričio 16 d. Latvijoje. 1914 m. emigravo į JAV. Jis studijavo teisę Valparaiso universitete ir tęsė studijas Georgetown universitete, Washington, D.C., kurį baigęs gavo bakalaurą 1924 m. John Marshall teisių mokykloje Čikagoje jis įsigijo magistro laipsnį, o vėliau jam suteikė teisės daktaro laipsnį Georgetown universitetas.

Vedamas didžiulio susidomėjimo tarptautiniais santykiais, 1925 m. dr. P. Daužvardis įsijungė į Lietuvos užsienio tarnybą. Pradžioje buvo Užsienio reikalų ministerijos sekretorius, 1927 m. jį paskyrė Lietuvos vicekonsulu New Yorko, o 1937 m. — konsulu Čikagoje.

Lietuvos Respublikos gen. konsulas dr. Petras Daužvardis (antras iš dešinės) prie Dariaus ir Girėno paminklo Čikagoje 1970 m. birželio mėn. Lietuvos himną gieda sol. Algirdas Brazis.

Paukštintas į generalinį konsulą 1961 m., jis pasiliko pareigose ligi savo mirties 1971 m. rugšėjo 26 d.

Be savo pasišventimo kaip Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos pareigūnas, P. Daužvardis taip pat veikliai reikėsi lietuviškose patriotinėse organizacijose ir bendradarbiavo spaudoje. Jis dėstė lietuvių kalbą Valparaiso universitete, buvo išrinktas Lietuvių studentų sąjungos sekretorium ir pirminku, savaitraščio „Darbinin-

kas vienu redaktorių, Lietuvių katalikų federacijos ir Lietuvos Vyčių vicepirmininku.

Su paskaitomis jis aplankė beveik visus JAV miestus, kur buvo lietuvių telkiniai. Plačiai jis kalbėjo kolegijose, universitetuose, klubuose, per radiją bei televiziją, pabrėždamas Lietuvos teisę į nepriklausomybę ir pateikdamas įrodymų, kad Lietuvos okupacija buvo neteisėta, priešinga taikos sutarčiai bei nepuolimo paktui tarp Sovietų Sąjungos ir Lietuvos. Panašiomis temomis jis gausiai rašė straipsnių enciklopedijoms, laikraščiams ir kitiems leidiniams.

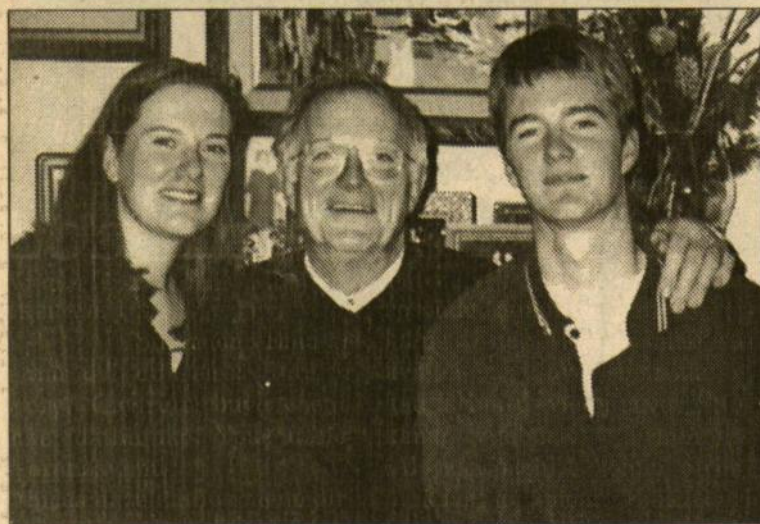
ripos konsulo pareigos pareikalavdavo visų septynių dienų darbo savaitės. O konsulas Daužvardis tarnavo savo tėvynei ir tautai su retai sutinkamu pasišventimu.

Nenuslopina entuziazmu jis nepaliovė žadinti tautiečius, padrasindamas juos kovoti už savo šalies laisvės atgavimą ir tvirtindamas, kaip yra svarbu įsigyti įtakingų draugų ir sąjungininkų, kurie gali padėti teisingoje kovoje už pavergtą tėvynę.

Dr. P. Daužvardis pats buvo giliai įsitikinęs, kad Lietuva vėl bus laisva ir nepriklausoma. Po Antrojo pasaulinio karo pabaigos į JAV atvykę lietuviai žavėjosi ne tik jo patriotizmu, bet taip pat įsitikinimu ir tikėjimu, kad teisingumas laimės. Savo tolerancija visiems, nepaisant skirtingų įsitikinimų ar pažiūrų vienoda pagarba ir dėmesiu konsulas buvo populiariausia, visų gerbiama ir mylima asmenybė.

Gen. kons. dr. P. Daužvardis laimėjo teismuose šimtus išiešiu palikimų bylą net 32 valstijose, nuo Ohio iki Kalifornijos, atmesdamas Sovietų Sąjungos pastangas pasisavinti mirusių lietuvių turtą. Jis atitaisydavo klaidas bei neteisingas mintis apie Lietuvą Amerikos žiniasklaidoje, enciklopedijose plačiai sklisdavo patikima informacija. Tokios daugybės ir įvai-

Siemet Lietuvos Respublikos konsulatui Čikagoje švenčiant 80 m. gyvenimo sukaktį, atsiminti, jog net 34 m. jame pasišventusiai dirbo generalinis konsulas dr. Petras Daužvardis. Jo „dešinioji ranka“ — gyvenimo draugė Juzė — buvo didžiausia padėjėja ir bendrinklaidoje, enciklopedijose plačiai sklisdavo patikima informacija. Tokios daugybės ir įvai-

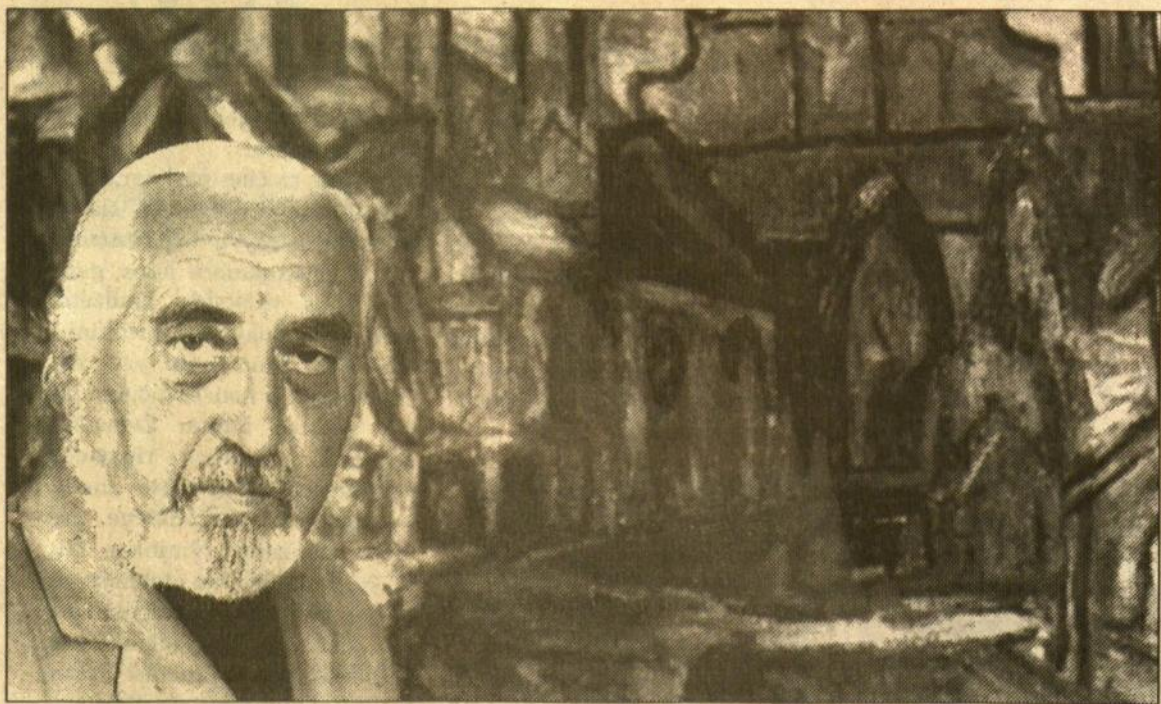
Dramos sambūrio režisierius Algimantas Žemaitaitis su dukra Daina ir sūnumi Saulium Jaunieji Žemaitaičiai taip pat yra aktyviai įsijungę į sambūrio darbus.

L.A. Dramos sambūrio aktoriai, atlikę spektaklį „Tik tu niekam nesakyk“.

Scena iš Viktoro Mariūno pjesės „Melas šventykloje“ (iš kairės): Juozas Pupius ir Aleksas Mickus.

Dail. Viktoras Vizgirda prie savo paveikslų.

Laikas, kada grožis karaliauja

MILDA ZINEVIČIŪTĖ

Garsaus dailininko modernisto Viktoro Vizgirdos gimimo 100-mečio minėjimo proga Kaune ir Vilniuje pristatytos jubiliejinės dailininko kūrybos parodos.

Septynis dešimtmečius Lietuvoje ir pokario emigracijoje kūręs V. Vizgirdos (1904–1993) atminimui jubiliejaus renginiai prasidėjo Kaune – nuo sausio 14 dienos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muziejuje atidaryta apžvalginė šio dailininko Kauno laikotarpio kūrybos paroda.

Kūrėjui, pedagogui, dailės kritikui, nuo 1941 iki 1944 metų vadovavusiam Vilniaus Dailės akademijai (VDA), skirti renginiai Vilniuje prasidėjo sausio antroje pusėje – VDA Didžiajame kieme atidengta memorialinė lenta. Baltajame koridoriuje veikė 1994-aisiais įsteigtos V. Vizgirdos premijos laureatų – Solomono Teitelbaumo, Justino Vaitiekūno, Kristinos Gudonytės, Aistės Kirvelytės, Mantos Kniubo, Daliros Andziulytės, Agnės Kulbytės, Rasos Noreikaitės, Rasos Brazauskaitės ir Simo Žaltausko – paroda.

Premija teikiama jauniems menininkams, tęsiantiems prieškarinės V. Vizgirdos ir jo bendraminčių Kaune įkurtos „Ars“ dailininkų grupės tradicijas. Greta šių darbų, eksponuojamas ir nežinomas ankstyvojo laikotarpio V. Vizgirdos autoportretas. Iš viso parodoje pristatoma apie 150 dailininko darbų bei įvairi dokumentinė medžiaga.

Yra žinoma, kad apžvalginę savo kūrybos parodą Vilniuje menininkas buvo surengęs 1944 m. 40-mečio proga. Vėliau, dailininkui pasitraukus į Vakarų, V. Vizgirdos darbai

Vilniuje buvo pristatyti visuomenei 1966-aisiais.

Tuomet tapytojas pirmą kartą nuo emigracijos pradžios lankėsi Lietuvoje ir padovanojo nemažą savo prieškarinių kūrinių kolekciją LDM. Vėliau V. Vizgirda atsiuntė jau išveiktus laikotarpio darbų, muziejaus rinkiniai pasipildė ir po dailininko mirties.

Apžvalginė paroda paveikslus, fotografijas, scenografijos eskizus ir kitą medžiagą LDM paskolino Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Lietuvos muzikos, teatro ir kino muziejus, Žemaičių muziejus „Alka“, Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka, Anastazijos ir Antano Tamošaičių galerija bei privačios kolekcijos.

Baigęs Kauno meno mokyklą, tapytojas studijavo Paryžiuje. Ketvirtajame dešimtmetyje V. Vizgirda su Antanu Samuoliu, Antanu Gudačiu, Juozu Mikėnu ir kitais įkūrė grupę „Ars“ – jaunieji menininkai siekė reformuoti Lietuvos dailę, „įkvėpti“ jai modernizmo dvasios bei suderinti europietiškas meno formas su lietuviškąja pasaulėjauta.

1944-aisiais V. Vizgirda pasitraukė į Vakarų, nuo 1950 metų apsigyveno JAV. 1993 metais, dailininkui mirus JAV, jo palaikai buvo perkelti į Lietuvą, Antakalnio kapines Vilniuje.

Nepaminėti negaliu ir žymiausias XX amžiaus buitinio žanro keramikinių skulptūrėlių kūrėjos Leokadijos Belvertaitės – Kamuntavičienės – Žyglienės (1904–1920), dar vadinamos „Karalienės molio bateliais“. Jos kūrybos paroda taip pat atidaryta nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje. Su keramikės šeštajame dešimtmetyje iš molio nulipdytomis lietuviškomis, birutėmis, šokėjomis, Kaledų seneliams užaugo visa lietuvių karta.

Šeštajame dešimtmetyje dekoratyvinių skulptūrėlių klestėjimas Lietuvoje pasiekė apogėjų. Jos turėjo milžinišką paklausą. Pagal L. Belvertaitės sukurtus 60 etalonų „Dailės“ kombinate molines figūreles dekoravo ištisa dailininkų grupė. Menotyrininkų pastebėjimu, puiki kompozicija, plastinės anatomijos proporcijos, subtilūs ornamentai, spalvinis charakteris, saiko jausmas, lietuviška tematika – visos šios savybės būdingos „karalienės molio bateliais“ sukurtoms figūrėlėms.

Manoma, kad L. Belvertaitės kūrybinio stiliaus pagrindai padėti Meno mokykloje, kurioje tuo metu dėstė visi busimieji lietuvių dailės klasikai.

Keramikės kūrybą reikėtų žvelgti buvusio laikotarpio kontekste – šeštasis dešimtmis buvo pats sovietinės ideologijos klestėjimo metas. Tačiau L. Belvertaitė kurė birutes, tautinių šokių šokėjas, lietuviškas. Nors tuo metu klestėjo realizmas, dailininkė sugebėjo išvengti tiesmukiško konkretumo. Menininkės kūryba vertintina kaip to meto miesčioniškosios buitiskosios kultūros dalis.

L. Belvertaitė sovietų režimui nepataikavo. Galbūt todėl į jokią dailės istoriją keramikės neįtraukdavo. Nepaisant to meto nuostatų, į užsienio parodas išsiųsti kuriniai atkreipdavo meno žinovų dėmesį – L. Belvertaitė 1958 metais yra pelniusi Briuselio pasaulinės parodos Aukso medalį. Tik pernai pirmą kartą menininkės pavardė įtraukta į žinyną „Kauno dailininkai“.

Teisybė žmonės sako – savam krašte pranašų nebūsi. Ir kiek laiko turi praeiti, kad suprastume ir įvertintume tai, kas akivaizdu ir yra visai šalia... Nejaugi dešimtmečiai turi prabėgti, kad išdrįstume grožį pavadinti grožio vardu?

Šiltai sutikta lietuvių muzika

Apie Seattle, WA, ruošiamą Baltijos tautų muzikos festivalį ir jame dalyvausiančius kompozitorius, ypač Onutę Narbutaitę, šeštadieniniame *Draugo* priede jau buvo rašyta anksčiau. Festivalis, pavadintas „Icebreaker II: Baltic Voices“, įvyko š.m. vasario 13–15 d. Benaroya Hall, Seattle, ir truko tris dienas. Jo rengėjai – „Seattle Chamber Players“. Dalyviai: Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Švedijos muzikos pasaulio atstovai – kompozitoriai ir muzikologai.

Lietuviams atstovavo kompozitoriai Remigijus Merkelys, Onutė Narbutaitė, Vaclovas Augustinas, Bronius Kutavičius, taip pat muzikologė prof. Gražina Daunoravičienė.

V. Augustino ir B. Kutavičiaus, kaip ir kitų dalyvavusių tautų, muziką atliko Seattle Chamber Players, Seattle Pro Musica, diriguojant Karen P. Thomas ir Christian Knapp. Onutė Narbutaitė bei Remigijus Merkelys savo kūrinius atliko patys, kartu su styginių kvartetu ir fortepijonu. Jiedu taip pat dalyvavo simpoziume kaip pranešėjai ir diskusijose.

Prof. Gražina Daunoravičienė skaitė paskaitą „Self-identification of Lithuanian contemporary music – between 'national' and 'world' music patterns“.

Prof. Gražina Daunoravičienė. Jono Kuprio nuotr.

Ji pristatė 18 įrašų, trumpą vaizdajuostę ir plačiai supažindino su šiuolaikine lietuvių muzika.

Visomis trimis festivalio dienomis publikos susidomėjimas buvo labai didelis. Ir rengėjai, ir festivalio dalyviai (ypač mūsų tautiečiai) šiuo renginiu labai patenkinti. Muzika yra kalba, kurios nesulaiko valstybių sienos ir kultūrų skirtumai. Tokių festivalių metu užmegzti ryšiai suartina ne tik individualius asmenis, randančius atgarsį savo kūrybai, bet ir tautas.

Dėmesio vertas debiutas

Komp. Michael Shimkus. Jono Kuprio nuotr.

Vargiai kas iš mūsų tautiečių Amerikoje yra girdėjęs apie jauną muziką-kompozitorių Michael Shimkus. Šio mėnesio pradžioje jis išleido pirmąją savo kompaktinę plokštelę, pavadintą kukliu vardu – „11“. Tai dėl to, kad joje yra vienuolika Michael Shimkus kompozicijų, kurias jis taip pat ir atlieka įvairiais instrumentais: gitara, pianinu, arfa, vargonais, mandolina ir kt.

Šimkaus pavardė plačiai žinoma ir lietuvių muzikos pasaulyje, tačiau Michael Shimkus iki šiol su lietuvišiais jokio ryšio neturėjęs, apie lietuvišką savo kilmę mažai žino, nes seneliai iš Lietuvos į šį kraštą atvykę prieš Pirmąjį pasaulinį karą, o Michael tėvas jau gimęs

š.m. vasario 8 d. Lietuvos Nacionalinėje filharmonijoje koncertavo Valstybinis Vilniaus kvartetas ir japonų kilmės pianistė iš Londono (Anglija) Tamami Honma. Ji yra entuziastinga lietuvių šiuolaikinės muzikos propaguotoja. Jos repertuare yra O. Balakausko, A. Senderovo, B. Kutavičiaus, R. Merkelys, M. Urbaičio ir kitų lietuvių kompozitorių kūrinių. Pianistės iniciatyva lietuvių muzika ne kartą buvo pristatyta ir Londone.

M. Raškovskio (Elta) nuotr.

Amerikoje. Besimaišant su vietiniais gyventojais, lietuviškumo žymės ilgainiui išnyko.

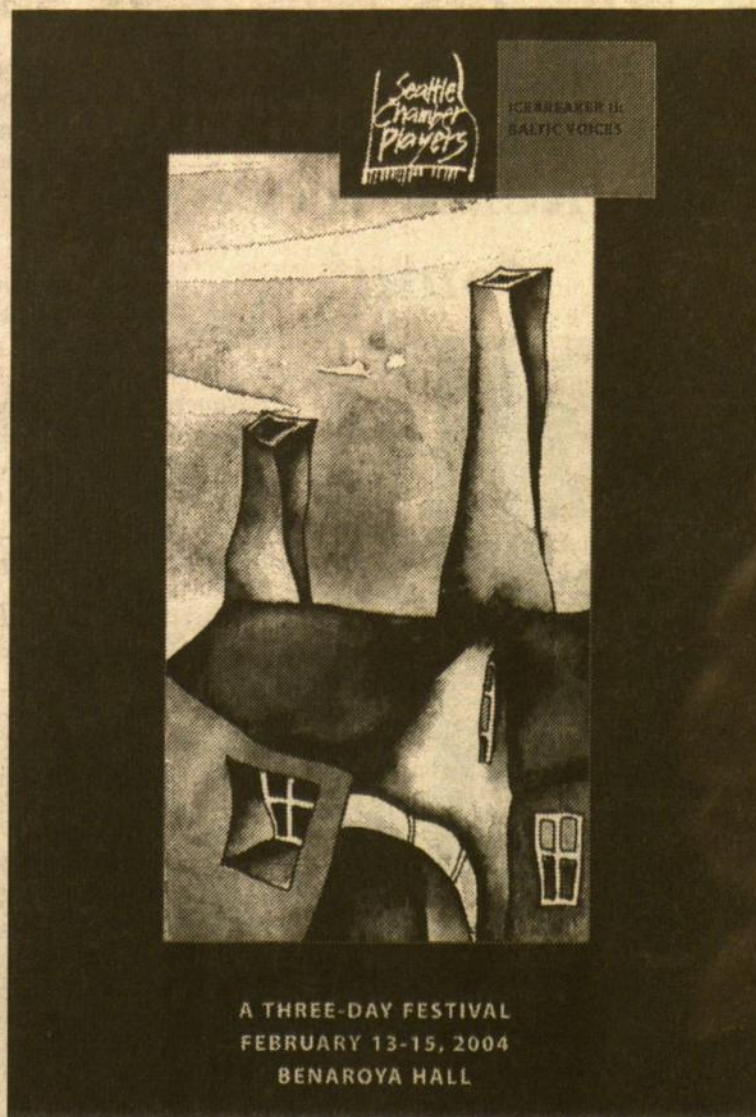
Tai kodėl Michael Shimkus ryžosi kreiptis į lietuvišką dienraštį ir papasakoti apie savo svajonių išsipildymą – pirmosios kompaktinės plokštelės išleidimą?

Visgi, atrodo, „kraujas tirštesnis už vandenį...“ Michael gyvena Čikagos apylinkėse. Nors nesuprasdamas lietuviškai, retkarčiais įsijungia lietuvių TV programas. Pamatęs ten reklamuojamą *Draugą*, užsirašė adresą, po to apsilankė redakcijoje susipažinti su dalimi savo kilmės šaknų.

Michael prisipažino, kad kompozicijos nėra studijavęs. Tai savamokslis kompozitorius (iš plokštelių to niekas negalėtų atspėti). Visą gyvenimą jo siejo skambėjo muzika, kol pagaliau išmoko prabilti muzikine kalba ne tik į save, bet ir į kitus. Jis yra įvaldęs daug įvairių instrumentų, bet didžioji meilė – fortepijonas. Yra išmėginęs įvairius muzikos žanrus: roką, liaudies roką, „blues“, džiazą, rytietišką, net cigonų, o taip pat klasikinių. Šioje plokštelėje galima girdėti visų tų žanrų atspalvius – atgarsius, bet taip pat labai savitą, kiek melancholišką, ilgąsą skambesį, savitiškai primenantį lietuvių liaudies muziką. Ar gali būti, kad ji atsišaukia iš tolimos kompozitoriaus vaikystės, iš joje girdėtų tėvo, o gal motutės (kurios jis nebeprisimena) dainų?

Kompaktinėje plokštelėje yra vienuolika kūrinių. Pirmasis skirtas Rugšėjo 11-osios tragedijai, pavadintas tiesiai „9/11“. Po to skamba: „Rebecca“, „Dark waltz“, „Ghost dance“, „Wild horses“, „Come dance for me“, „Dionysus“, „Floating on air“, „Dreaming of Julien“, „Theme from Oakbrook“, „The gate“.

Plačiau susipažinti su kompaktine plokšte „11“ arba sužinoti apie kompozitorių Michael Shimkus galima tel. 773-950-3478 ir internetinėje svetainėje: www.rhythmnow.com

A THREE-DAY FESTIVAL
FEBRUARY 13-15, 2004
BENAROYA HALL

Paul Verlaine

LAKŠTINGALA

Tartum krykščiančių paukščių būrys
Atsiminimas krinta, kaip jis,
Po gyvenimo mano medžiu,
Jau pageltusiu, bet spindinčiu
Violetinėj gailėsčio srovėje,
Kuriai tekant lieka liūdesys su ja.
Krinta garsas šturpus iš dangaus,
Bet sudraustas vėjo gūsio smagus,
Jis numiršta toje aplinkoj,
Ir nykioji tyla tvyro joj,
Kpl suaidi daina, kančios prikaupia,
Apie tą, kur buvo andai prarasta,
Balsas paukščio, mano meilės, kuri,
Kaip pirmoji, liko man nemari.
Ir kai prašvinta mėnesiena liūdna,
Vel sugrįžta iš toli, toli viena
Vasaros naktis, pabalus, kenčianti,
Paskendus tamsos ir tylos rimty,
Ir supami danguj ir vėjo duelsme
Dreba medis ir verčia paukštis jame.

NAKTIES KELIONĖJ

Sunkioj, klaidžioj nakties kelionėj,
Kai vargo buvo vis daugiau,
Man ranką padavei maloniai.

Beklystant toliuos pagaliau
Suspindo man vilties švieselė:
Tai tavo žvilgsnį pajutau.

Kai patekau į sunkų kelią,
Kur išgirst nieko negali,
Vel tavo balsas žengti kelia.

Kai buvo taip gūdu kely,
Staiga aušra man sužibėjo:
Tai meilės pergalė žvali

Mus saulės laimėn vest padėjo.

AGNUS DEI

Šile kartžolės ieško avinėlis,
Ne cukrų, o tik druską jis pamėgęs,
Jo žingsniai lyg lietuį prabilęs smėlis.

Pasieks jis savo tikslą žūt ar būti,
Tvirtai kaktą įveikęs alei kliūtį,
Subliovimu pradžiuginęs motutę..

Dievo Avinėli, kurs mus gelbėti bėgi,
Dievo Avinėli, kurs visus pasieki,
Dievo Avinėli, mūs pasigaileki.

Apsaugok mus nuo karo, duok ramybę,
Tu, kurs šventu rūšiu gini teisybę,
Su Dievu Tevu amžinoj vienybėj.

Šių metų pradžioj sueina 160 metų, kai gimė prancūzų poetas Paul Verlaine (1844–1936). Jo poezijoj gausu simboliškos, sentimentalumo ir religinio išgyvenimo.

Vertė Alfonsas Tyruolis

Leidiniai

Sulaukėme trečiojo tomo

Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM) ir Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga (LKKAS) š.m. gruodžio 21 d. Vilniaus įgulos karininkų ramovėje, o gruodžio 27 d. Kauno įgulos karininkų ramovėje pristatė enciklopedinio leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ trečiąjį tomą. Tai rašytinio paminklo tęsinys tiems, kurie kovojo už Lietuvos laisvę 1919–1923 metų Nepriklausomybės karo, kurie stiprino Lietuvos kariuomenę ir ugdė laisvę mylinčius karius 1923–1940 metais, kurie žuvo ir kentėjo Sibiro kalėjimuose ir lageriuose, kurie patyrė pirmąjį sovietinį genocidą, vengdami antrojo, pasitraukę į užsienį 1940–1945 metais, kurie žūtutinėje kovoje aukoję savo gyvybes už laisvės idealus Lietuvos kare 1944–1953 metais.

Leidinyje skirtas legendinio Dariaus ir Girėno skrydžio per Atlantą septyniolios dešimtmečių ir visiems Lietuvos kariuomenės Karo aviacijos karininkams atminti.

Šiame tome pateikta per 900 tikrosios tarnybos atsargos karininkų biografijų ir karininkų, ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyvių, kurių pavardės prasideda raidėmis D–I. Leidinys gausiai (per 55 proc.) iliustruotas karininkų nuotraukomis.

Trečiajame tome įdėti karininkų (A–C) biografijų papildymai ir patys patys, taip pat jų nuotraukos (per 60), kurios gautos jau išleidus antrąjį leidinio tomą.

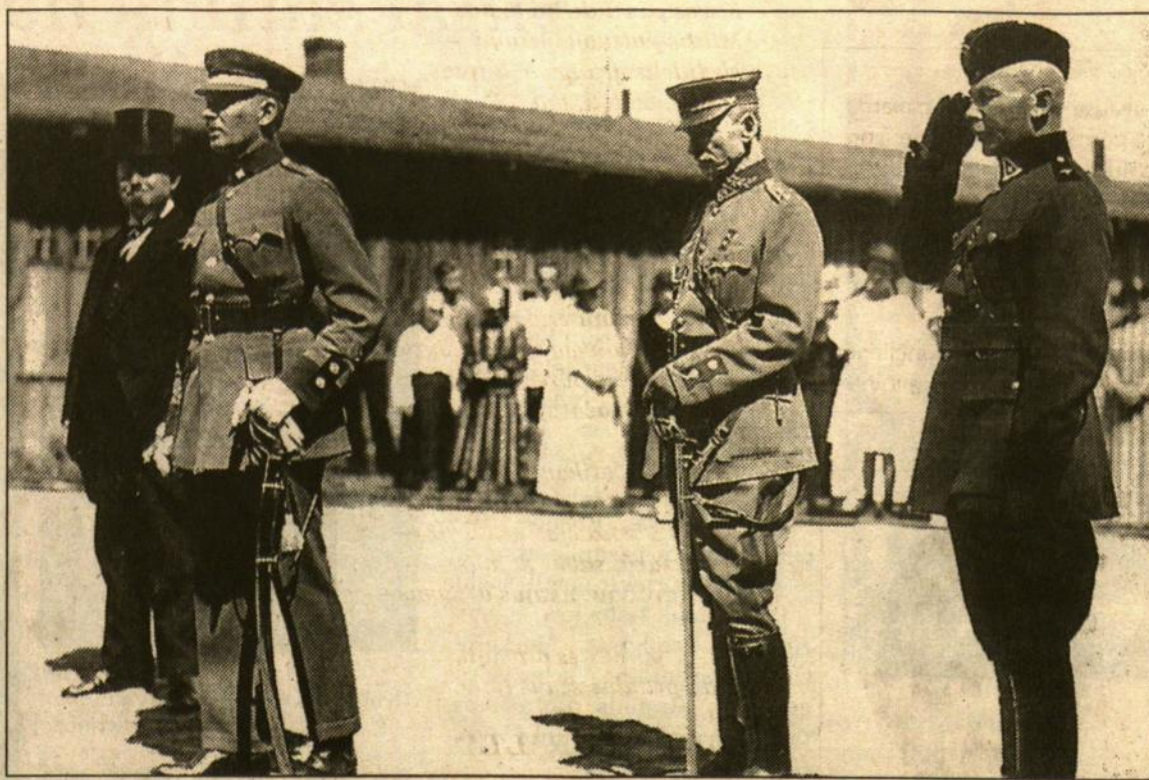
Leidinio pabaigoje pateikti Lietuvos kariuomenės karo mokyklos aspirantų – atsargos karininkų visų nuo laidų (nuo 1-osios (1927) iki 15-osios (1940) sąrašai.

Šis leidinys – tai ne tik beveik tūkstantis skirtingų gyve-

nimų, bet išsami mūsų krašto istorija, unikalus šios istorijos momentai. Savanoris Petras Gražus 1919 sausio 1 d. iškelia vėliavą Gedimino pilies bokšte. Savanoris, antrojo pėstininkų pulko kuopos vadas Vincas Gvildys jau 1920 m. žūsta kautynėse su lenkais ties Giedraičiais. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas – pirmasis pirmojo pėstininkų pulko vadas, pirmasis Karo mokyklos viršininkas. Samuelis Harris – JAV kariuomenės leitenantas, žūsta malšinant sukilimą kariuomenės daliniuose 1920 vasarį. Jonas Eidukas – atskiro Vytauto Didžiojo lietuvių bataliono Rusijoje kuopos vadas, raudonųjų užkapotas kardais Čeremuškinio bažnytkaimyje. Antanas Ričardas Druvė – legendinio Suomijos maršalo ir prezidento Karlo Gustavo Emilio Manerheimo bendražygis.

Leidinyje labai daug garsių karo aviacijos karininkų biografijų: JAV kariuomenės savanoris Steponas Darius – legendinio „Lituanicos“ transatlantinio skrydžio lakūnas; vyr. lt. Jurgis Dobkevičius – pirmojo vienviečio sportinio lėktuvo „Dobi-1“ kūrėjas, lietuvių aukštojo pilotazo pradininkas; kpt. Pranas Hiksa – pirmasis karo lakūnas lietuvis; Konstantas Fugalevičius – 1919 m. sausį aviacijos būrio vadas, vienišas aviacijos specialistas besikuriantioje Lietuvos kariuomenėje, savo namuose Žaliakalnyje Kaune įkūręs Aviacijos mokyklą; kpt. Pranas Gudynas – karo aviacijos žvalgas, žuvo savo kūnu užstojęs ministrą pirmininką Augustiną Voldemarą; mjr. Zigmas Drunga-Tauro apygardos vadas, vėliau Pietų Lietuvos partizanų srities vado pavaduotojas; jaun. lt. antrojo rango karo lakūnas Jonas Dzenkaitis, dalyvavęs Berlyne įkuriant lietuvių aktyvistų frontą, žuvęs 1941 birželio sukilimo metu ginant Aleksoto tiltą nuo susprogdinimo; kpt. pirmojo rango karo lakūnas Vytautas Digrys, enkavedistų nukankintas tardymo metu; brigados generolas Antanas Gustaitis – Lietuvos karo aviacijos viršininkas, 9 tipų ANBO lėktuvų kūrėjas; broliai Vincas (vienas pirmųjų tapęs Aviacijos dalies vadu) ir plk. lt. Antanas Gavelis; plk. Juozas Griškius – Karo aviacijos tiekimo viršininkas; mjr. Jeronimas Garolis ir daugelis kitų.

Užbaigsiu šią iškilų vyrų rinkuotę devintojo pėstininkų pulko vadu, gen. štabo plk. Antanu

Lietuvos Respublikos prezidentas A. Stulginskis, krašto apsaugos ministras mjr. B. Sližys, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas ir aviacijos viršininkas gen. lt. J. Kraucevičius Kauno aerodrome 1923 m. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*.

Gaušu, kuris, gavęs vien žodinį krašto apsaugos ministro Kazio Musteikio nurodymą, išvedė pulką Vokietijos sienos link, įrodė, kad kariuomenė buvo pasirėngusi kovai. Nebuvo tik įsakymo.

Žvilgtelkime į Lietuvos kariuomenės karininkų rengimą. Karo mokykla, Aukštieji karininkų kursai. Dar vykstant Nepriklausomybės kovoms, jau 1921 m. Zenonas Gerulaitis siunčiamas į Belgijos karo akademiją. 1922 m. Vaclovas Griganičius – į Čekoslovakijos karo akademiją Prahoje. Lietuvos kariai Europos karo mokyklas: Prancūzijos nacionalinę aukštąją aeronautikos mokyklą Paryžiuje (J. Dobkevičius, A. Gustaitis, A. Gavelis), Fontenbo arterijos karo mokyklą Paryžiuje (P. Dockus), Prancūzijos Sen-Syro karo mokyklą (K. Grinius), Aukštąją ginklų technikos mokyklą Italijoje (K. Gabriūnas), Somiūro kavelerijos karo mokyklą Prancūzijoje (Vl. Garbenis), Prahos generallinio štabo akademiją (A. Gaušas), Čekoslovakijos karo intendantų akademiją (Vl. Grudziński).

Įvairiais laikotarpiais karininkai dalyvavo šalies valdyme: Karo mokyklos 1919 m. antros laidos absolventai Antanas Endziulaitis – 1925–1926 m. vidaus reikalų ministras, Kazys Germanas – XIX ir XX ministrų kabinetų susisiekimo ministras; krašto apsaugos ministrai – brig. gen. Teodoras Daukantas, brig. gen. Stasys Dirmantas, plk. Balys Giedraitis; plk. lt. Vladas Grudzinskas – 1941 m. birželio sukilimo metu Laikinosios vyriausybės pramonės ir susisiekimo viceministras.

Karininkai – žymūs mokslo, kultūros ir sporto veikėjai: Juozas Eretas – Šveicarijos kariuomenės leitenantas, įstojęs į mūsų kariuomenę, ELTA kū-

rėjas ir jos direktorius, vėliau VDU profesorius; Martynas Freelandas Yčas – 1939 m. keturioliktos aspirantų laidos absolventas Niujorko universiteto Gydyto centro profesorius, tiriantis genetinio kodo problemas: Kazys Gabriūnas – Bogotos universiteto Kolumbijoje įkūręs Elektronikos katedrą, vėliau universiteto rektorius; Jonas Dainauskas – 1927 m. antros aspirantų laidos absolventas, vienas iš Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje steigėjų, Steponas Darius – puikus sportininkas, pirmasis Lietuvos futbolo čempionas, daugelio sporto lygų pirmininkas; Pranas Hiksa – 1931 ir 1932 m. automobilių ralio varžybų aplink Lietuvą čempionas, 1933 ir 1935 m. tarptautinių Monte Karlo ralio varžybų dalyvis, Dismanas Ilgūnas – 1937–1948 m. Lietuvos futbolo rinktinės narys, Lietuvos tautinėje olimpiadoje gavęs SSRS sporto meistro vardą; Vytautas Ilgūnas – Lietuvos ledo rinktinės, 1938 metų pasaulio ledo ritulio čempionato Prahoje dalyvis, vėliau mokslų daktaras, profesorius.

1949 m. vasarį visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime Lietuvos laisvės kovų sąjūdį įkūrė ir priėmė deklaraciją „Dėl Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo“ Leonardas Grigonis – Priskelimo apygardos vadas, Aleksandras Grybinas – Tauro apygardos vadas, Vytautas Gužas – Jungtinės Kęstučio apygardos štabo operatyvinio skyriaus viršininkas; jaun. lt. Adolfas Eidimtas – Lietuvos laisvės armijos Šiaulių apygardos vadas, žuvęs LLA vadui K. Veverškiui, Lietuvos laisvės armijos vadas. Leidinyje – 37 ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyviai, žuvę kovose už Lietuvos laisvę.

Leidinyje apima ir nacinę bei sovietinę genocidą: mjr. Bronius Grigas, kalintas už atsiką kurti Lietuvoje SS dalinius, žuvo Štuthofe. Jame kalėjo plk. lt. Vladas Grudzinskas, aviacijos jaun. lt. Klementas Gumauskas, jūrų kpt. Adolfas Darginevičius. Dachau žuvo už antinacinę veiklą Klai-pėdos krašte suimtas kpt. Albinas Gailius ir ats. vyr. lt. gydytojas Lazaris Finkelšteinas, žydų sveikatos apsaugos sistemos OZE Lietuvos komiteto pirmininkas. Bet tai tik smulkūs žiedeliai, lyginant su sovietinėmis represijomis. Suimtinę, tardę, žudę, tremę, šaudę. Šaudė prie Bigosovo stoties ir Červenėje Baltarusijoje, Butyrų ir Lefortovo kalėjimuose Maskvoje, Gorkio, Bratsko, Kanskos, ypač daug – Sverdlovsko kalėjimuose. Tremties vietos: Sevu-

rallagas ir Sosvos lageris Sverdlovsko srityje, Abezės lageris Mordovijoje, Pečiorlagas, Minlagas, Uchtizemlagas, Ustymylagas, Vorkutlagas ir Sevdzeldorlagas Komijoje, Izvestkovajos lageris Chabarovsko krašte, Suchobezvodnajos lageris, Užlagas ir Vyksos lageris Gorkio srityje, Pereliosų lageris Jaroslavl srityje, Viatlagas Kirovo srityje, Taišetlagas ir Angarlagas Irkutsko srityje, Petropavlovsko lageris, Pechanlagas ir Steplagas Kazachijoje, Nyroblago lageris Permės srityje, Krasnojarsko krašto Rešotų lageris, Kraslagas ir mjr. Antanas Dapkus Lamoje), Norilsko lageriai. Išpūdingas ir baisus sąrašas. Vien Norilsko lageriuose žuvo, gen. štabo plk. lt. Petras Daukšys ir plk. lt. Albertas Gaidys, kapitonai Stasys Danilevičius, Andrius Draugelis (sušaudytas), Jonas Frankas, Antanas Grabaišis, Petras Grigaliūnas, Stasys Gromnickas (sušaudytas), leitenantai Steponas Dedonis, Vladas Dūda, Vincas Gavėnas, Aloyzas Giedrikas, Martynas Grigonis, Vladas Gudeliauskas, Jonas Guobys, Julius Ilgūnas, jaun. leitenantai Antanas Deveikis, Antanas Geležauskas-Geležius, kalėjo plk. lt. Pijus Dovydaitis, mjr. Leonas Gavelis, kapitonas Vladas Grinius, Nikodemus Guzikas, Vincas Degutis, Antanas Dirda, Vladas Dulkė, Juozas Gaidamavičius, Feliksas Gelumbauskas, Martynas Germanavičius, Antanas Gustas, jaun. leitenantai Kazys Danielius, Tadas Daugirdas, Kostas Frankas. Tai kaltinimas ne tik sovietiniais okupantais, bet ir tiems istorikams, kurie iki šiol nemato lietuvių tautos genocido.

Ir tai tik maža dalis gyvenimų faktų iš trečiojo enciklopedinio leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953“ tomo. Skaitykite ir mokėkite suprasti.

Vytautas Zabielskas

Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953 leidinį galima užsisakyti tiesiogiai iš Lietuvos, nusiunčiant auką šiuo adresu: Vytautas Zabielskas, Pušų g. 17-4, Lt – 2004 Vilnius, Lithuania; arba JAV: Jonas Variakojis, 3715 W. 68th Street, Chicago, IL 60629.

Minimali auką yra 50 dol. su persiuntimu oro paštu. Čekius prašome rašyti LKKAS vardu. „LKKAS“ yra sutrumpinimas „Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga“. Jei būtų klausimų, galima kreiptis į Joną Variakojį telefonu 773-585-8649.

Lietuvos metraštis

Lietuvos archyvų departamentas ir Lietuvos ypatingasis archyvas parengė ir išleido dokumentų rinkinį *Lietuvos partizanų Vytauto apygardos Tigro rinktinė (1945–1950 m.)*. Šiame rinktinės dokumentų rinkinyje skelbiama Vytauto apygardos štabo ir Tigro dokumentai. Knyga buvo pristatyta šių metų vasario 4 dieną.

1944–1952 metais gyvavusi, Tigro rinktinė veikė daugiausia Švenčionių apskrityje ir kai kuriose gretimose Baltarusijos rajonuose. Kurį laiką tai buvo didžiausias visoje Lietuvoje rinktinės tipo partizanų junginys. Didžioji dalis rinkinyje paskelbtų dokumentų metų išbuvo žemėje užkastame bidone, kurį 1999 metų vasarą, tiesiant kelią, atsitiktinai užkabino ir išvertė Adutiškio girioje dirbęs kelininkų buldozeris. Šie dokumentai buvo kruopščiai atnaujinami ir dabar atskleidžia daugelį, iki šiol nežinomų, Tigro rinktinės ir kitų Rytų Lietuvos partizanų junginių istorijos aspektų.

Rinkinyje skelbiama 230 dokumentų. Ketvirtajame skyriuje randame 1948–1950 metų Tigro rinktinės vado Vinco Žaliaudonio – Roko – Diakono ir nenustatyto rinktinės partizano rašytą rinktinės Kroniką. Vinco Žaliaudonio autorystę atpažinti pagal turimus jo rankraščius pavyzdžiui. Kas atsitiko nežinomajam partizanui, niekas negali atsakyti. Gal jis išsiložė nežinomame kape Labanoro giriose, o gal jo vardas yra vienas iš buvusio KGB pastato sienoje iškaltų ten nužudytų partizanų vardų.

Šiurpūs duomenys rodo, kad partizanai buvo sistemingai naikinami NKVD kariuomenės dalinių ir sribų. Ginklų ir karininkų skaičiaus didžiulė persvara lėmė partizaninės laisvės kovos fizinį sunaikinimą, tačiau, žiūredami mirčiai ir akis ir neabejotinai suprasdami savo likimą, jie vis dėlto turėjo valstybinį mastymą ir nepriklausomos Lietuvos atkūrimo viziją. 1949 m. vasario 2–22 d. partizanų vadų suvažiavimas su teikė pasipriešinimo organizacijai naują pobūdį – ji įsteisino kaip nepriklausomos valstybės idejos tęsinys.

Šios knygos išleidimą rėmė Polybijaus fondas, vadovaujamas prof. dr. Tomo Remeikio. Knygos išleidimą per Polybijaus fondą finansavo savo veiklą išvijoje užbaigusi Akademinės Skautijos leidykla, pirmininkas Rimantas Dirvonis,

skirdama šį leidinį jaunajai Lietuvos kartai.

Tai jau trečias partizanų dokumentų leidinys, kurį išleido Lietuvos archyvų departamentas. Nepakankamos lėšos, gaudamos iš valstybės biudžeto, lėtina kitų dokumentų rinkinių išleidimą. Šiuo metu yra restaurojami ir konservuojami labai prastos būklės Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinės dokumentai 1947–1949 metų. Dokumentus skruzdėlyne paslėpę partizanų ryšininkas, kuris ilgokai nenorėjo atskleisti jų paslėpimo vietos, sakydams, kad „dar ne laikas“, tačiau buvo įtikintas, kad jau laikas! Dokumentai buvo peraugę žole, raišalu rašytieji visiškai sunykę. Išsilaikę tik tiktai mašinėlės ir cheminiu pieštuku rašyti. Daugelio dokumentų likę tik skiautės, jie buvo apgraužti pelių, prieš paslepiančių juos į skruzdėlyną. Gerai išsilaikęs zuvučių partizanų sąrašas, kuriame nurodoma kaip („kulipka į galvą“, „dvi kulipkos per krūtinę – zuvo vietoje“), kur žuvo ir kur palaidoti.

Privaciose rankose ir netinkamuose muziejuose laikoma medžiaga neišvengiamai nyksta, po daugiau kaip 50 metų popierius trupa, raidės blyksta, keičiasi savininkai. Neįkainuojama istorinė medžiaga, taip, kaip ir ją sukūrę partizanai, gali likti ne mūsų istorijos dokumentų rinkiniuose, o tik tiktai liudijoje atmintyje.

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės II seimo nutarimų komisijos išvadose sakoma: „siūlo PLB valdybai pritarti PLB ir Archyvų departamento projektui bei jį plėtoti“. Projektas, kuriam PLB valdyba pritaria, yra per dvejus metus rinkti ar užregistruoti privacių asmenų ar vietinių provincijos muziejų turimą partizaninių kovų dokumentinę medžiagą ir ją konservuoti, užtikrinant jos išlikimą. Savininkams nenorint atiduoti originalų, juos kopijuoti. Visi dokumentai restaurojami, konservuojami ir saugomi Lietuvos Respublikos archyvų departamente. Projektas reikalauja lėšų ir papildomo personalo. Archyvų departamentas skiria dalį lėšų, personalo ir ekspertizę. Kai kurias projekto dalis vykdyt Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, priklausomai nuo lėšų, dėl kurių bus kreipiamasi į fondus. Neturime nei mažiausios abejonės, kad visi galimi surasti dokumentai turi būti išsaugoti, nes jie yra Lietuvos laisvės kovotojų kraujo paraštas Lietuvos metraštyje.

Gabrielius Žemkalnis

Naujos knygos sutiktuvės

Sausio 7 d. Prancūzų kultūros centre Vilniuje buvo atidaryta paroda apie rašytojo George Bernanos gyvenimą ir pristatyta jo knygos *Po šėtono saule* vertimas į lietuvių kalbą. Lietuviško vertimo leidėjai – Prancūzų kultūros centras ir LVK leidykla „Katalikų pasaulis“.

Vakaro programa prasidėjo Prancūzų kultūros centro direktorės pavaduotojo Christian Bonneville sveikinimo žodžiu. Vėliau kalbėjo knygos vertėja ir užsienio literatūros specialistė Galina Bauzytė. Ji vakaro dalyviams pristatė George Bernanos gyvenimą ir kūrybą. Vertėja pabrėžė, kad kontrastingumas yra būdingas tiek Bernanos asmenybei, tiek ir jo kūrybai. Romanas *Po šėtono saule* parašytas 1926 m., kai rašytojas, bėgdamas nuo skurdo, su gausia šeima persikėlė gyventi į

Palma de Mallorca Georges Bernanos savo kūryboje kelia „nusikaltimo ir bausmės“, „blogio ir gėrio“, „nuodėmės ir išganymo“ konfliktą, tačiau niekada neskelbia nevilties. „Nuodėmėje – išganymas – tai visų Bernanos kūrinys asis“, – teigė vertėja Galina Bauzytė.

Pagal Bernanos knygas garsūs režisieriai yra sukūrę filmų. Vakaro metu susirinkusieji turėjo galimybę pamatyti režisieriaus Bresson filmą „Kaimo klebono dienoraštis“. Tai pasakojimas apie pasiaukojimą, susisiejančią su krikščionybės esme. Pagrindinis romano herojus, mirdamas savo draugo eskunigo namuose ir iš jo negalėdamas sulaukti paguodos, kurią Bažnyčia teikia mirštantiesiems, ištaria paskutinius tiek knygoje, tiek filme žodžius: „Visa yra malonė“.

BŽ., 2004 m. Nr. 1

3-osios eskadrilės lakūnai po žiemos skraidymų 1931 m. prie lėktuvo A.120. Iš knygos *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*.